

Želimir Vukašinović¹

Nasilje kao popularna kultura:
čemu dijalektičko vaspitanje?

Sažetak

Rad ukazuje na istorijski očiglednu činjenicu da je porijeklo nasilja u neznanju, odnosno uobraženom znanju koje, zasnovano na čovjekovim prvobitnim porivima, ne pokazuje moć da uspostavi život zajednice u miru kao najvećem ljudskom dobru. Prevlast nasilja u savremenoj zapadnoj kulturi upućuje na nedostatak dijalektičkog vaspitanja koji, pogonom popularne kulture, religije i nauke, istorijski kontinuirano uspostavlja i izvan-metafizičku zbilju regiona. Utoliko nam se pitanje o mogućnosti i vrijednosti dijalektičkog vaspitanja iznova ispostavlja kao nužno.

¹ Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
zelimirvukasinovic@yahoo.com

Ključne riječi: *dijalektika, kultura, nasilje, ljubav, svijet, region.*

Violence as a Popular Culture: What is Dialectics for?

Summary

The paper points to the historically obvious fact that the origin of violence is ignorance or a common belief (*doxa*) which, based on the basic human instincts, lacks the power to establish a life in peace as the greatest human value. The dominance of violence in history indicates the absence of dialectical education which, by the drive of popular culture, religion and science, continually establishes a beyond-metaphysical reality of the region. Implicitly, the question *what is dialectics for?* is unavoidably and repeatedly imposed to us.

Key words: *dialectics, culture, violence, love, world, region.*

Možemo li, u svijetu i istoriji kakva jeste, naučiti živjeti u miru? Ovo je pitanje osnov dileme kojom Derida započinje *Marksove sablasti*: “Naučiti živjeti. Ko će naučiti? Od koga? Da li će se ikada znati živjeti a, prije svega, šta znači 'naučiti živjeti'? I zašto 'najzad'?“ (Derida 2004: 11) Pred granicom ljudskog saznanja u kojoj se očitava prag i volje i moći egzistencije, sada stoji iskustvo da istina razotuđenog Duha nije, kroz ljudsko postojanje, zagospodarila istorijskom stvarnošću Zapada. Prije se transformisala u sablast post-nihilizma koji tek trebamo naučiti misliti. Nakon različitih oblika pobune protiv metafizike, od druge polovine 19. vijeka do danas, ostaje nam, na početku 21. vijeka, za uvidjeti da se savremena kultura pokazuje u metamorfozama poretka koji se oslobodio od kritičkog mišljenja, jednako od umnog poretka koji bi, kroz istorijski, neosporno, tegoban dijalektički proces, bio artikulisan u zajednicu koja otjelotvoruje metafizičke ideale ili, realno, te ideale uopšte uzima kao referentne. U poznosti istorije Zapada, iznevjereno je metafizički oblikovano očekivanje da bi se kulturom trebala konkretizovati samosvijest koja nosi iskustvo saznanja snage i smisla ljepote, jednako značaja

vladavine mira kao najvećeg ljudskog dobra ili znanja da se mir uspostavi i, kroz istoriju, trajanjem živi. Vrijedilo bi, prema tome, progovoriti o mogućoj rehabilitaciji umnosti, izvan vitalističkog optimizma koji, u svom prevladavanju metafizike, te kritike racionalizma, pretpostavlja da je umna stvarnost, pod koju i teritorijalno podvodimo Zapad, kroz vrijeme utemeljila i društveni prostor kojeg sada, politički korektno, nazivamo regionom. Uostalom, upravo je pretpostavka da društvena zbilja regiona ima metafizičko utemeljenje, zabluda od koje ovdje polazim. Ta zabluda se neprestano objavljuje kroz dva simptoma dijalektikom nepreobražene volje za moć: gramzivost i nasilje. O tome će ovdje prvo biti riječi...

Ako imamo u vidu da su hrišćanstvo i demokratija dvije dominantne tekovine koje obilježavaju svijet Zapada, ostaje onda za pojasniti kako je moguće da se, pod okriljem navedenih tekovina, razvila volja za moć čiji su krajnji simptomi gramzivost i nasilje. Paradoksalno je da se u duhu hrišćanstva razvio poredak temeljen na ideologiji kapitala, a ne na principima brige, odnosno iskustvu slobode, jednakosti i pravednosti. Ovaj paradoks

upućuje na činjenicu da zasnivajući temelj Zapada nije metafizika, pa je, u tom smislu, pragmatizam način na koji, i u regionu, živimo svoju prvobitnost izvan granica metafizike. Uostalom, liberalni kapitalizam kao pozni stadij demokratskog uspona hrišćanskog svijeta računa na razobručenje ljudskih potreba i kao takav se ugrađuje u sve aspekte svakodnevnog života evropskog čovjeka. S one strane kritičkog mišljenja, lišen metafizičkog osnova, čovjek, koga, i psihološki, oblikuju efekti kapitala, više nije u stanju egzistencijalno dramatično, ničeanški govoreći, proživjeti smrt Boga, odnosno smrt ideala. U tom se smislu, može reći, da je kriza evropskih nauka, po svom porijeklu, kriza transcendentalne filosofije. Nasilje nam neprestano prijete u *prekoračenju* koje poduzima i spreman je poduzeti svako ponaosob... Nasilje je razobručeno u svijetu koji se granično obezbjeđuje zidovima i žicom. Pravo koje sebi dajemo na nasilje, na razobručenu subjektivnost, na vlast neoplemenjne volje i želje, bez obzira na stanje i govor svega što susrećemo kao drugo, proizilazi iz volje za moć koja ne traži repliku, nego nalaže javno povinovanje i buku svakodnevnice. U svoje vrijeme, a polazno za našu epohu, to već jasno vidi

Niče: “Nekada se htelo doći do g l a s a: sada to nije dovoljno, jer je pijaca postala prevelika - sada to mora biti d r e k a. Posledica toga je i da se dobra grla nadvikuju i da najbolju robu nude promukli glasovi; bez pijačne drake i promuklosti nema sada više genija. - To je naravno loše doba za mislioca: on mora naučiti da između dve buke nađe još svoju tišinu, i da se pretvara toliko dugo gluv dok je to. Sve dok to još nije naučeno, on je naravno u opasnosti da propadne od nestrpljenja i glavobolje.” (Niče 1984: 224)

Uostalom, u osnovi svakog uživanja u moći, riječ je o hermeneutičkom problemu koji, ukoliko ostaje neosviješćen, ima radikalne egzistencijalne posljedice a, navodno, psihološku ili religijsku pozadinu. Jer, kako razumjeti ljudske potrebe bez samo-razumijevanja čovjeka? A tog samo-razumijevanja nema dok se ne uvidi gdje se i kako, sa sobom i pred drugim zaustaviti, odnosno unutar razobručenja - ograničiti, jednako u vlastitoj rasutosti sabrati ili ostati pri sebi.

Pad Berlinskog zida i slom ateizma kao društvenog poretka, u koji je uključen i raspad Jugoslavije, ispoljava krajnosni kapacitet kulturnih politika identiteta.

Potrebe građanskog društva su potisnute ruralnom politikom, gurnute su na mariginu nametnutih pitanja. Prvo, nametnuto je pitanje o porijeklu identiteta, umjesto da se ispita porijeklo privatnog kapitala u uslovima društvene svojine; i drugo, nametnuto je pitanje o granicama, isključivo teritorijalnim, umjesto da se osvijeste i afirmišu egzistencijalne granice na kojima se zasniva humanitet i građansko društvo. Time bi se region preutemiljio u potencijalu evropskog duha ili, ako to ovdje nije suviše tražiti od nas, građansko društvo bi ostvarilo bit Kantove filosofije, odnosno kritike².

² Grčka riječ *krínein* (κρίνειν) iz koje se izvodi pojam kritike, znači odvajati, razlikovati, izdvajati i tako isticati to što je posebno. To uzdizanje je prelaz mišljenja na novi rang u pogledu onoga što je mišljeno. (Vidjeti: Hajdeger 2009: 114) U tom je smislu kritika i odlučivanje, uspostavljanje onoga što je po naš smisao postojanja odlučujuće. Kritika čistog uma zato nema prirodu odbacivanja čistog uma niti mu nalazi nedostatke, nego ima smisao ograničavanja koji, ne iz argumentacije, nego iz principa izvodi mogućnost odlučivanja. Isti princip, razumljivosti radi, nalazimo izrečenim i kod Šilera, a u pogledu estetskog vaspitanja čovjeka: "Da bismo opisali neki lik u prostoru, moramo beskrajni prostor *ograničiti*; da bismo sebi predstavili neku promenu u vremenu, moramo *podeliti* celinu vremena. Dakle, samo u granicama dospevamo do realnosti, samo

Ako je pozni stadij hristijanizacije u sebe integrisao radikalni, liberalni kapitalizam, implicitno, socijalnu nepravdu i vladavinu kulturnih politika identiteta, onda je slom ateizma u poznoj istoriji Zapada pokazatelj njene izvan-metafizičke suštine, onda se kraj humanizma nije ni mogao desiti (koliko je humanizam ideal), pa onda posljednji čovjek nije propao - kako misli Niče, nego je opstao uživajući u nihilizmu, uživajući u smrti Boga. Ateizam zapadnog čovjeka i zaboravljena suština hrišćanstva su, to hoću reći, egzistencijalno srodni u stvarnosti metafizičkog svoga utemeljenja, koliko istorijski zahtjevaju samoosviješćenog čovjeka koji ima radikalnu potrebu da živi mir kao najveće ljudsko dobro, a koji u sebe sabire metafizičku zbilju iskustva slobode, jednakosti i pravednosti. Egzistencijalna istina ove ideje zasniva umni poredak kojim se post-jugoslovenska istorija regiona do danas uopšte nije samjerila, odnosno ograničila. Ali je ograničavana zemlja: u teritoriju. Ipak, ruralna politika kao regionalna geopolitika nije razvila

negacijom ili isključivanjem do *pozicije* ili stvarnog stava, samo uklanjanjem naše slobodne odredljivosti do određenosti.” (Šiler 2007: 164)

ljubav prema zemlji koja bi se izražavala proizvođački - agronomijom recimo, nego se izražava mitskim lokal-patriotizmom, a kulturne politike identiteta, u osnovi ultra-nacionalne ekonomije, proizvode, koristim Bodrijarov izraz, pustoš transestetskog, u čemu je naš maternji “amerikanizam”, u osnovi, prvobitni, vulgarni kapitalizam. „Amerikanizam je nešto evropsko. On je još-neshvaćena varijanta ogromnosti, ogromnosti koja je još razobrućena i koja još nikako ne proističe iz pune i sabrane metafizičke suštine novog veka. Američka interpretacija amerikanizma pomoću pragmatizma ostaje još izvan okvira metafizike.“ (Hajdeger 2000: 89)

Jugoslovenska umjetnost je u istoriji regiona dovršena nasiljem koje je trebala preventirati. Vlastitom istorijom, vlastitim načinom života smo dokrajčili klasicizam, razbili jedinstvo forme i sadržaja, jedan istorijski rijedak trenutak ljepote u kome bi se uspostavila svijest o porijeku tragizma našeg zajedničkog postojanja. Jedinstvo forme i sadržaja, jedinstvo ideje i života se sasulo u prazninu koja je danas horizont neprestanog javnog prekoračivanja. Ovo prekoračenje jeste beskonačno širenje koje se periodično, po vlastitoj zakonitosti, skuplja

u jedno i isto žarište rata, u vječno vraćajuću izvan-metafizičku istinu regiona. Slom uma kao “izvora sve nužnosti” je vidljiv u nedostatku sklada, u razdoru koji razgrađuje “ideal čovjeka sa kojim je istovremeno dat i ideal ljepote” (Vidjeti: Šiler 2007: 159). Vladavina kulture nasilja izrasta iz nemoći da se nesklad harmonizuje, iz dekadencije čiji je jedini potencijal da nasilje integriše u “pacifikovano” dezintegrisano društvo a ne da ga prevlada estetskim vaspitanjem čovjeka. U tom se smislu može reći da istorija ružnog eksplicitno pokazuje izvan-humanističku tradiciju regiona, varvarsku ćud regionalnog bratstva. “Varvarizmom blizine” (Derida 2001: 164) započinje i nova istorija u kojoj je ružno prevladano kičem, jer se, bez dijaletičkog vaspitanja i realne proizvodnje, samo mehanizmima turbo-populizma može instantno izgraditi hiper-realni razvoj radikalnim nasiljem obećane zemlje. Put ljubavi, izvjesno, nije naučen u mjeri u kojoj *bijes nije iscjeljen u milost* (Vidjeti: Hajdeger 2003: 317), pa se u rapsodičnoj turbo-folk emancipaciji ljudstva prikriva, pa onda i povremeno objavljuje fantom revanšizma.

Dobar život, u periodu promocije ideologija pomirenja, nije moguće ukusom samjeriti. Oni koji nisu učestvovali u nasilju pozvani su učestvovati u pomirenju sa drugim sa kojim se nikada nisu ni konfrontirali. Ideologije pomirenja se tako pokazuju kao resurs neonacionalne ekonomije, a čiju dobit ubiru isti oni koji su svojevoljno i sa entuzijazmom učestvovali u nasilju. Jednako, ljepota kulturnog života implodira u delirijumu javnog prekoračivanja. Oblikovana je društvena zbilja koju, čini mi se primjereno, u širem kontekstu evidentira Bodrijar: „Svi smo mi agnostici ili 'prebezi' umetnosti i seksa. Mi nemamo više ni estetičkih ni seksualnih uverenja, nego ih ispovedamo sva.“ (Bodrijar 1994: 24)

Ovo prekoračivanje je korijen društvenih promjena u regionu... Radikalno nasilje 90-ih je ispraćeno pirom. Turbo-folk, kao izvan-metafizička zbilja naše kulture, jeste, opet paradoksalno, ospoljenje prvobitne, latentne privatizacije društvenog kapitala kojim, uz odsustvo dijalektičkog vaspitanja u sferi političkog, iskoračujemo u trans-političko. Turbo-folk, to ubrzanje narodnog razobrućenja, je atentat na Novi val jugoslovenske pop-kulture iz 80-ih godina prošlog vijeka, metastaza kraja

idejnog upravljanja društvom. Grand industrija je balkanski etno-Holivud, iskoračući iz žanra i standarda, neprestano re-prezentuje razobručenu stvarnost 90-ih u hiper-reprodukciji trans-regionalnog univerzuma. Slika koja se distribucijski širi preko svih regionalnih granica, dakle uistinu gledana slika, sa ugasnućem ideala ljepote kroz rat kao našu najpopularniju kulturu sa kraja 20. vijeka, više nije ni pop-art nego produkcijski čulni folk-spektakl. Tematska i vizuelna-tonska prenaplašenost nadmašuje epske razmjere. Bezumna racionalnost u beskrajnom otpočinjanju i dovršavanju. Totalni serijal koji se više ne može objumiti. Rizom post-jugoslovenskog identiteta. Istorijski *prequel* i *sequel* naizmjenično. Neprestano prestupljivanje u borbi za istorijsku istinu. Radikalna vjera u sebe-prezentovanje. Delirijum nove istorije našeg duhovnog siromaštva. Totalni rijaliti kojim se dobra volja raspršila u svijet predstava, u turbo refabuliranje realnosti. U trans!

Paradoksi su svuda – i s lijeva i s desna. (Est)etička i ideološka diferencija je ukinuta. Doksa vlada, a ne dijalektika. Od klasičnog ideala ljepote, od istine ideje nije ostala ni njena suprotnost. Prizor pred kojim bismo, poput

Ničea, u istini vlastita tragizma, mogli zaplakati, trebao je, izvan patetike, biti i posljednja riječ istorije nasilja koju ponavljamo. Ali, nije. Kraj nasilja je anuliran jer je ljepota dignuta na kub, jer se prekoračilo u ekstazu vrijednosti, u imperijalizam po maniru, u raskid sa umjerenošću, jer se prekoračilo u bahanalijski manerizam, bahatost i gramzivost, uspinjanje do upražnjenog mjesta ubijenog Boga, a to uspinjanje je uspinjanje u pustoš transestetskog. Transestetsko uključuje transseksualno, nikako u smislu prekoračenja polne razlike nego, i najviše, u vidu opšteg razobrućavanja polnog identiteta u neoplemenjeni nagoni život. Neoplemenjena, bezumna racionalnost je jednako vulgarna kao i neoplemenjena nagoni volja. “‘Ljubav’ je taj dokaz: ono što se ljubavlju zove na svim jezicima i zanemelostima sveta... Tu ne postoji nikakva razlika između čoveka i životinje; a još manje duh, dobrota, poštenje čine razliku. Ako je čovek prefinjen, onda je zaluden na prefinjen način; ako je grub, onda je zaluden na grub način... *Umetnost* nalazimo tu kao organsku funkciju, mi je nalazimo u najandelskijem instinktu ‘ljubavi’: mi je nalazimo kao najveći potencijal života - tako je umetnost uzvišeno celishodna... Ali mi

bismo pogrešili, ako bismo se zaustavili kod njene snage za lažju: ona čini više negoli što je prosto zamišljanje: ona pomera čak i vrednosti. I ne samo što pomera *osećanje* vrednosti: zaljubljenik stvarno vredi više; on je jači. Kod životinja ovo stanje izaziva nova oruđa, pigmente, boje i oblike: u prvom redu nove pokrete, nove ritmove, nove ljubavne poklike i mamke. Kod čoveka nije drugačije. Njegov celokupni inventar je bogatiji negoli što je bio ikada, moćniji, potpuniji... Ako iz lirike tonova i reči izostavimo sugestiju ove groznice utrobe: šta ostaje od lirike i muzike? Možda l'art pour l'art... Sve ostalo stvorila je ljubav.” (Niče 1991: 468, 469)

Lirsko vaspitanje, utoliko i umjetnost kao nagonska volja koja se preutemeljuje u metafizici, samo je poštapalica u pustoši koja se rasprostire u poredak koji, i institucionalno, socijalizuje neoplemenjenu volju za moć. Nasilje se, dakle, ne ukida, nego se samo na tim mehanizmima moglo transponovati u kulturni fenomen. Pobijanje umjerenosti nikako ne dopire do svetog mjesta vitalnosti: umjesto radujućeg ojačavanja života, entuzijazam pobijanja samo-ograničenja zrači postoš nihilizma koji, na koncu pobija i odmjerenost bez koje

nema obzirnosti koja je modus brige, a u korijenu, egzistencijalno-ontološki, otkrivena istina ljubavi. Opsjednutost bliskoću, dodirom, utočištem, zajednicom... - to je epifenomen prekoračenja iz koga nema povratka, ekstaza neosvješćene subjektivnosti, nukleus društvenosti u kojoj nema zajednice. Ostvareno je “Univerzalno Pravo na Razlikovanje. Orgija političkog i psihološkog razumevanja drugog, povampirenje drugog tamo gde ga nema. Tamo gde je bio Drugi, došao je Isti” (Vidjeti: Bodrijar 1994: 118)

Uspon ego, naime, etno-centrizma je, po svemu, kako vidimo, izvan-metafizičko jezgro društvenosti koja uobražava zajednicu, društvo, “idealnu državu”. Uobrazilja ovdje nema nikakva inteligibilna svojstva jer je razum razgraničen. U takvim uslovima pozitivno-naučno znanje, kao i doksa, ne poznaje granicu. Autoritet apsolutne objektivnosti, obično personifikovan u poretku moći, zaposjeda totalitet neograničenog znanja. Moć je habitus njegove primjenjivosti. Nauka, oslobođena od metafizike, utoliko i kritičkog, navodno „apstraktnog mišljenja“, postaje princip organizovanja jedne strukture (nacionalne) bezbjednosti u kojoj je samo ona - tako

konstruisana nauka, kao resor nacionalne ekonomije, bitno moguća, ali ne i filozofija. Demaskiranje popularne društvenosti otkriva razgraničeni samorazvoj pragmatizma, odnosno izvan-metafizičkog racionalizma. Ova racionalnost se, na račun vjere u predstavu koja je danas kvantifikovana, reprezentuje kao umnost, i to kao jedina umnost i njen poredak. Uči se usvajanje i primjenjivanje, a ne kritika i istraživanje. Ishod je poznat: moć naučno osamostaljene dokse, navodne umnosti je, u svojoj razgraničenosti, zastrašujuća. Prije ili kasnije ona dovršava sve što čovjeku daje priliku da, u granicama objedinjenog svoga djelovanja i mišljenja, primjereno, i kroz dilemu, u svome vremenu, odredi vlastitu ljudskost. Uostalom, dilema nas odvaja od nepromišljenog pragmatizma, hiper-aktivizma i fatalizma, na koncu, od nasilja uopšte. Konkretno: sa jedne strane - religijski fatalizam, naime vjera odvojena od svake sumnje, a sa druge strane - hiperaktivizam lišen ideje, stvaraju šizofrenu društvenu stvarnost u kojoj prevladava imovinsko pravo na religiju, jezik i znanje; odnosno, u duhu liberalnog kapitalizma, savremeni, a u stvari prvobitni čovjek, vjeru redukuje na simbol, na "svoju

religiju, svoj jezik i svoje ubjeđenje”. Liberalizam, onda, i ne ispunjava svoju bit, pa, kao takav, u kontekstu savremene zapadne kulture, razgranava uslove za fundamentalizam i teror. Dilema, prema tome, pa i nesigurnost u vlastita ubjeđenja, može da nas vrati stvarnosti mišljenja i tako da nas osujeti da se, u izvan-metafizičkoj zbilji savremene kulture, odvojimo od dijaloga kao ostvarenog smisla jezika. Autentična, slobodna egzistencijalna vjera, jer poznaje iskustvo ateizma, jer poznaje tjeskobu i glas sumnje u vlastitosti krajnjeg tragizma, jer poznaje dilemu, odvaja se od fatalnog poistovjećenja sa simbolom i opire se da bude odbačena u ime religije ili u ime nauke. Dakle, ako su sve granice *izvan-metafizičkog racionalizma* prevladane, a teritorijalne pojačane žicom i zidovima, jedino organski otpor (gorčina, neporeciva muka), ukusom oslobođeno tijelo dakle, može ograničiti *njegov* samorazvoj. Ovaj otpor postaje pokretač lične pobune i dijalektičkog prevaspitanja ljudstva.

Ako filosofija nije svodiva na istoriografiju, onda istorija filosofije svjedoči zbivanje koje nije “istorijski događaj”, ali jeste ostvarenje smisla istorije, naime:

dogadaj nad događajima. Konkretno govoreći: istorija filosofije je svjedočanstvo egzistencijalne istine preokreta kome teži naše sveukupno istorijsko postojanje, naša čežnja za (novim) početkom. To znači da je preokret istina, dakle, realnost i mogućnost naše lične i kolektivne istorije, i da te istine, odnosno da preokreta nema bez dijalektike. Slijedi: života, egzistencijalno, nema bez ideje, i obratno. Naime, evidentna je činjenica da je prevlast nasilne smrti u istoriji i, uopšte, smrti iz odsustva ljubavi, pokazatelj da čovjeku, za bivstvovanje u miru, nedostaje znanje. I preko toga, da se čovjekovo neznanje smisla bivstvovanja, a koje nepobitno pokazuje istorija, često predstavlja kao „mudrost“ i svakodnevnog i pozitivno-naučnog znanja.

Zato sam se u radu *Tehnika, poezija, dijalektika: otkrivanje ljepote znanja* (u štampi) zadržao kod pitanja koje je i ovdje esencijalno: šta je istinsko znanje i zašto bi takvo znanje bilo uopšte poželjno? Platon u šestoj knjizi *Države* prvo govori da se oni koji su željni znanja (grč. *philomathes*), združuju sa onim što istražuju (Platon 2002: 181), a potom, u sedmoj knjizi, jasno izlazi na vidjelo Platonovo poimanje dijalektike, jednako dejstva filosofije.

Dijalektički metod, i ovdje nam je to bitno, ne polazi od hipoteza, usmjeren je ka *početku*, a čime se, kroz vrijeme, duša uspinje, oslobađa prvobitnog, nagonskog, posljedično nasilnog života. Dijalektika se, i svojom brižnošću i svojom katartičkom snagom, pokazuje kao put oslobađanja, čišćenja duše od “varvarskog blata”, jednako do mnjenja ili uobraženog znanja. Ovaj je metod (grč. *methodos*), kako je detaljnije pojašnjeno u navedenom radu, put ka ljepoti, istinskom životu, ka dobroti, zajednici, pravednoj državi. Konačno, dijelektika (grč. *dialektike*) je vještina koju Platon naziva razumnim uviđanjem, a kome su nauke, to danas posebno treba imati u vidu, „vještine pomoćnice“. (Vidjeti: Platon 2002: 226, 227)

Porijeklo zla u istoriji je, u poznosti zapadne kulture, evidentno: u neosposobljenosti čovjeka da razumije ono što čini. Šteta učinjena u vremenu, tragedija u istoriji poziva na samoosviješćenje čovjeka kroz njegovu djelatnost, pa se onda nedvosmisleno može konstatovati da je dijalektika najviši oblik praktičnog djelovanja. Sve ljudske djelatnosti traže, dakle, da budu prožete dijelektikom, a da bi zadobile svoju smislenost i

ispunjenje. U tome se pozivu i naporu očitava moment razotuđenja Duha kojim je, u istorijskom klimaksu zapadne metafizike, konstituisana sistemska cjelovitost Hegelove filosofije. Ispuštajući taj momenat, savremena kultura ispušta priliku za svoje odlučujuće preutemeljenje, za preokret u vremenu bez koga se ne može doprijeti do razumijevanja temeljnih pretpostavki zapadne kulture: hrišćanstva i demokratije. Moderno paganstvo Zapada pokazuje da se savremeni čovjek nije odvikao od mimetičkog načina života čime, i nakon 20 vijekova, nije ispunjena presudna, vaspitna svrha Platonovih dijalektičkih napora. Temeljne pretpostavke hrišćanstva ostaju shvaćene kao ideal, kao *mythos* odvojen od života, kao pismo čija istina nije proživljena, kao sveto koje progovara mimo izvan-metafizičke zbilje savremene zapadne kulture. Zapadna kultura je, u takvoj zbilji, održiva jedino još kroz milost riječi koje se, u najtežem i pred krajnjim, uvijek iznova, kao oprost, spuštaju na one koji ne znaju šta čine. Čovjek, evidentno, uvijek propada isključivo kroz sebe, kroz vastitu prvobitnost, kroz primitivizam i neznanje, a ne, kako uobražavamo, kroz svijet. Ma koliko, dakle, da živimo u dobu sofisticirane

tehnologije, u nasilju smo uvijek arhaični. “U našim ‘ratovima religija’, nasilje ima dva doba. Jedno,..., izgleda ‘savremeno’, ono se poklapa ili se vezuje za hipersofisticiranost vojne tele-tehnologije – digitalne kulture i kiberprostora. Drugo predstavlja ‘novo arhaično nasilje’, ako tako može da se kaže. Ono odgovara na prvo i na sve što to prvo predstavlja. Revanš. Prelazeći preko istih izvora medijskih moći, ono se *vraća* (u skladu sa povratkom, izvorom, izvorištem i zakonom o unutrašnjoj i auto-imunoj reaktivnosti koju nastojimo ovdje da formalizujemo) što je moguće bliže vlastitom telu i premašinskom životu.” (Derida 2001: 106, 107)

Nasilje se, u svakodnevnicu, razumijeva kao naša najistinitija istinitost, u nasilju smo, naime, najiskreniji, a pitomost i obzirnost se tumače kao izvještačenost i slabost. To i jeste krajnji, radikalni znak da je naša ljudskost lišena svog metafizičkog utemeljenja i da smo život otkinuli od ideje, po Platonu i Ničeju jednako: Zemlju smo otkovali od njenoga Sunca. Kulturu nasilja, svaku umjetnošću neoplemenjenu volju za moć, valja razumjeti onda kao društvenost ostvarenu po mjeri čovjeka koji nije dijelektički (pre)vaspitan. Ono što je najočiglednije, to se,

izvjesno, previđa, jer se na isto bespogovorno pristaje: hristijanizacija a kapitalizam, demokratizacija a ego(etno)centrizam...- sve je ovo oksimoron prekoračenja koje se već desilo. A odgovor je, nužno i nakon svega što nam pokazuje istorija: dijalektičko prevaspitanje preko popularne kulture.

Literatura:

- Bodrijar, Ž. (1994) *Prozirnost zla*. Novi Sad: Svetovi.
- Derida, Ž. (2001) *Vera i znanje - Vek i oproštaj*. Novi Sad: Svetovi.
- Derida, Ž. (2004) *Marksove sablasti*. Nikšić: Jasen, Službeni list SCG.
- Gregurić, I., Ćurko, B. ur. (2012) *Novi val i filozofija*, Zagreb: Jesenski&Turk.
- Hajdeger, M. (2000) *Šumski putevi*. Beograd: Plato.
- Hajdeger, M. (2003) *Putni znakovi*. Beograd: Plato.
- Hajdeger, M. (2009) *Pitanje o stvari – Kantova teza o bitku*. Beograd: Plato.
- Niče, F. (1984) *Vesela nauka*. Beograd: Grafos.
- Niče, F. (1991) *Volja za moć*. Beograd: Dereta.
- Platon (1993) *Država*. Beograd: BIGZ.
- Šiler, F. (2007) *O lepom*. Beograd: Book&Marso.